

## **CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ**

SEKRETARIAT  
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04  
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24  
00 - 503 W A R S Z A W A  
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: [sekretariat@cbos.pl](mailto:sekretariat@cbos.pl)

BS/61/2005

### **OCENY SYTUACJI MATERIALNEJ**

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC 2005

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH  
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku  
22 października 2004 roku



- Polacy najczęściej (49%) uważają, że żyje im się przeciętnie (ani dobrze, ani źle). Co czwarty (25%) jest zdania, że żyje mu się dobrze, ale tylko co setny (1%) twierdzi, że bardzo dobrze. Co czwarty również (25%) wyraża niezadowolenie z poziomu życia.
- Oceniając sposób gospodarowania pieniędzmi w swoich gospodarstwach domowych 6% Polaków (mniej o 3 punkty niż przed rokiem) jest zdania, że żyje bardzo biednie i nie starcza im nawet na podstawowe potrzeby, a 34% (spadek o 5 punktów) żyje skromnie i musi na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować. Połowa respondentów (51%, wzrost o 5 punktów) twierdzi, że żyje średnio - starcza im na co dzień, ale na poważniejsze zakupy muszą oszczędzać. Co jedenasty badany (9%, wzrost o 3 punkty) żyje dobrze i starcza mu na wiele bez specjalnego oszczędzania, a co setny (1%) żyje bardzo dobrze, tak że może sobie pozwolić na pewien luksus.
- Większość polskich rodzin odczuła w ostatnim roku brak pieniędzy na zakup rzeczy do wyposażenia mieszkania czy domu (57%) oraz na urlop lub wakacje dzieci (też 57%). W wielu domach nie starczyło funduszy na wydatki związane z życiem kulturalnym (42%), na zakup ubrań czy butów (38%) albo na wydatki związane z leczeniem się (37%). Ponadto więcej niż co czwartej rodzinie nie starczało pieniędzy na pokrycie świadczeń mieszkaniowych (29%) i na żywność (27%). Średnio co piąta rodzina zmuszona była zrezygnować z wydatków na środki czystości i higienę osobistą (19%) oraz związanych z nauką, kształceniem (22%). W sumie tylko 28% ankietowanych nie miało problemów finansowych w żadnej z wymienionych dziedzin, a 8% - we wszystkich miało trudności.
- Co siódmy Polak (14%) lęka się biedy i nie wie, jak sobie poradzi, a blisko dwie piąte (37%), choć obawia się biedy, sądzi, że da sobie radę. Co trzeci respondent (33%) wprawdzie nie boi się biedy, ale martwi się o pogorszenie sytuacji materialnej swojej rodziny. Spokojni o finansową przyszłość stanowią 15% badanych.

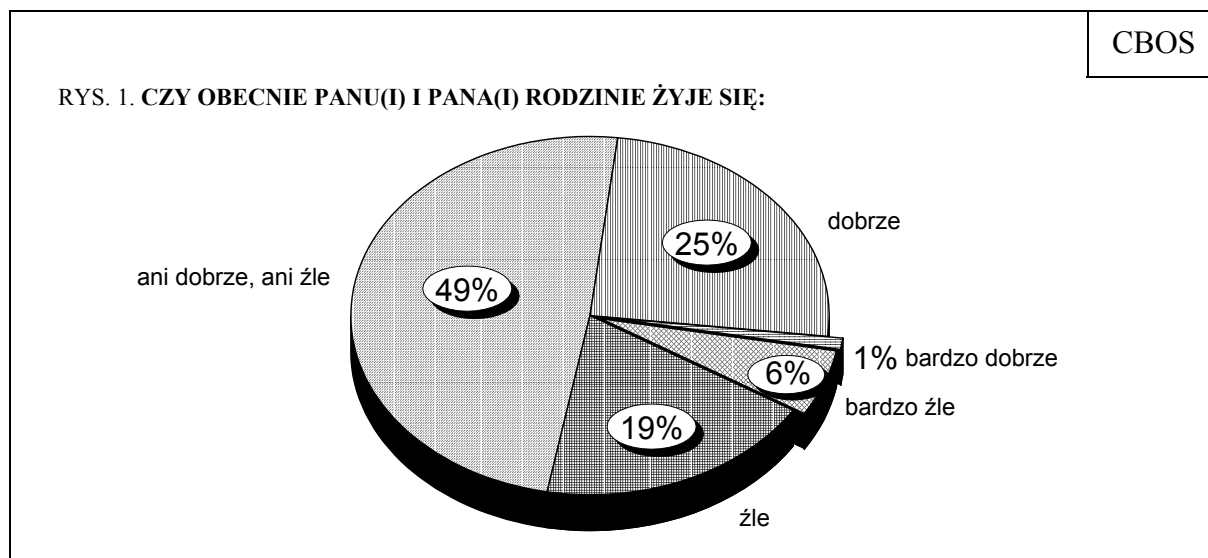
W marcowym sondażu<sup>1</sup> postanowiliśmy m.in. zbadać, jak w naszym społeczeństwie kształtują się obecnie - w porównaniu z danymi z ostatnich lat - oceny sytuacji materialnej. Pytaliśmy Polaków, jak im się żyje, jak oceniają swój poziom życia, jak gospodarują pieniędzmi i czy starcza im funduszy na zaspokojenie podstawowych potrzeb. Nastroje społeczne w Polsce od dłuższego już czasu są złe i nie zmieniają się na lepsze mimo wyraźnej poprawy sytuacji gospodarczej. Warto więc sprawdzić, czy wiąże się z tym poczucie obniżenia się poziomu życia albo wzrost lęku przed biedą czy też poczucie braku pieniędzy na zaspokojenie potrzeb.

#### OGÓLNE OCENY POZIOMU ŻYCIA

Prawie połowa Polaków na pytanie, jak im się żyje, odpowiada: *ani dobrze, ani źle* - uważa więc, że żyje im się średnio. Jest to w pewnym stopniu wyraz znanej tendencji do unikania odpowiedzi skrajnych i udzielania odpowiedzi wyważonej - niechwalenia się poziomem życia ale też nieskarżenia się, nieujawniania swej biedy czy ubóstwa. Tych, którzy przyznają, że żyje im się *bardzo dobrze*, jest niewielu (1%). Jednak aż jedna czwarta badanych (25%) uważa, że żyje im się *dobrze* - wyrażając tym samym zadowolenie z poziomu życia, natomiast mniej jest tych, którzy twierdzą, że żyje im się *źle* (19%). Trzeba jednak podkreślić, że osób oceniających, iż żyje im się *bardzo źle* (6%) jest wielokrotnie więcej niż stwierdzających, że żyje im się *bardzo dobrze*. W sumie pozytywnych ocen warunków czy poziomu życia (26%) jest niemal tyle samo co negatywnych (25%).

---

<sup>1</sup> Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (178) przeprowadzono w dniach 4-7 marca 2005 roku na liczącej 1025 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków.



Opinie o warunkach życia zależą przede wszystkim, oczywiście, od statusu społeczno-zawodowego badanych, ich poziomu wykształcenia i sytuacji materialnej. Negatywne oceny są najczęstsze wśród rencistów, bezrobotnych, badanych z wykształceniem podstawowym, uzyskujących najniższe dochody i źle oceniających warunki materialne własnego gospodarstwa domowego (zob. tabele aneksowe).

Warto też dodać, iż opinie, że żyje im się *bardzo źle*, pojawiają się wśród badanych tym częściej, im są starsi. Trochę częstsze są też wśród mieszkańców największych miast, liczących powyżej 500 tys. ludności.

Zadowolenie z warunków życia wyrażają najczęściej osoby z wyższym wykształceniem (żaden respondent z tej grupy nie ocenił, że żyje *bardzo źle*), a ponadto przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz przedsiębiorcy pracujący na własny rachunek poza rolnictwem, osoby o najwyższych dochodach, żyjące w dobrych warunkach materialnych, a także uczniowie i studenci.

Opinie o tym, jak Polakom się żyje - jak ogólnie oceniają poziom czy warunki swego życia - stanowią jeden ze wskaźników nastrojów społecznych, które systematycznie monitorujemy od 1992 roku. Daje to możliwość porównania uzyskanych wyników z danymi z poprzednich miesięcy oraz przyjrzenia się zmianom, jakie zachodziły w ocenach ogólnych warunków życia w ciągu kilkunastu lat.

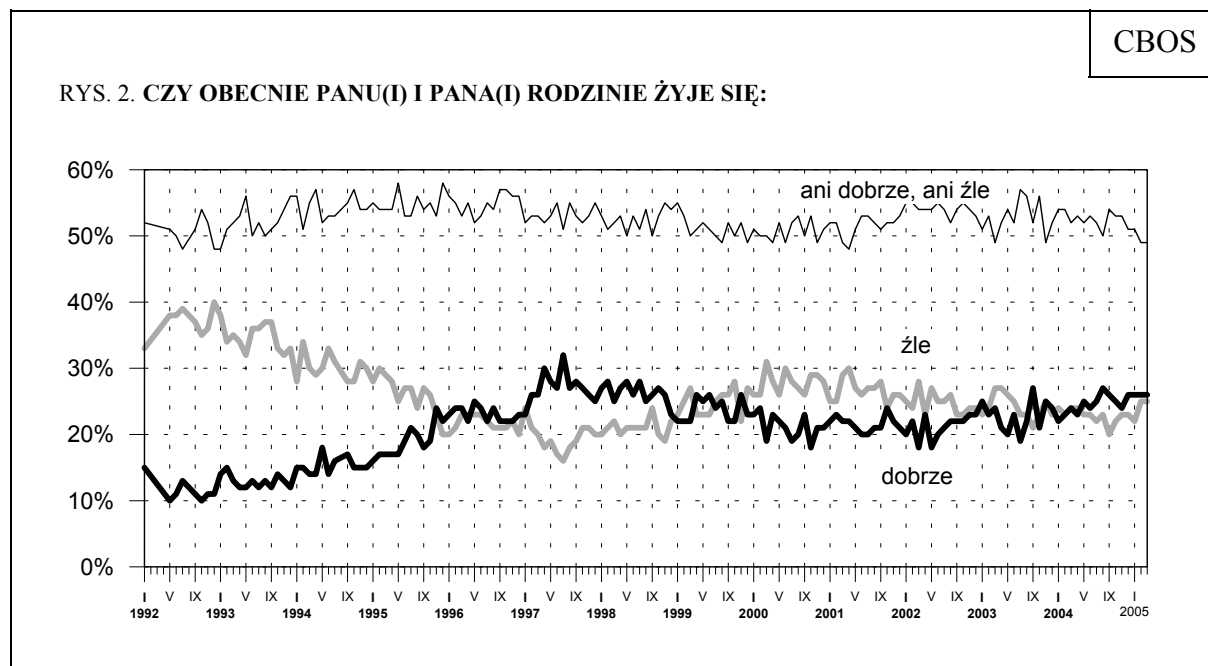
W ostatnich dwunastu miesiącach odsetki ocen pozytywnych zmieniały się nieznacznie, na ogół minimalnie przeważając nad negatywnymi. Nieco silniejszym wahaniom podlegały oceny negatywne i średnie.

Tabela 1

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) <b>rodzinie</b> żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	2004										2005		
	w procentach												
- dobrze	24	23	25	24	25	27	26	25	24	26	26	26	26
- ani dobrze, ani źle	52	53	52	53	52	50	54	53	53	51	51	49	49
- źle	24	24	23	23	22	23	20	22	23	23	22	25	25
Trudno powiedzieć	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0

Z dłuższej perspektywy można zauważyć, że od połowy 2003 roku odsetek ocen dobrych stopniowo się zwiększa i od maja 2004 roku zaczynają one przeważać nad negatywnymi. Wcześniej - od końca 1998 roku - więcej było ocen złych niż dobrych.

Opinie krytyczne miały szczególnie dużą przewagę na początku lat dziewięćdziesiątych, jednak od roku 1993 następowała stopniowa poprawa, co najpierw doprowadziło do równowagi ocen pozytywnych i negatywnych, a następnie do przewagi wskazań pozytywnych (w latach 1997 i 1998).



Pominięto „trudno powiedzieć”

Porównując swoją obecną sytuację z tą sprzed roku, większość ankietowanych (57%) jest zdania, że żyje na takim samym poziomie jak wówczas. Pogorszenie stwierdza jedna trzecia badanych (33%). W porównaniu z latami poprzednimi jest to jeden z najniższych wskaźników - tak niski odsetek opinii, że żyje się gorzej, odnotowaliśmy w okresie dobrych nastrojów, w roku 1997. Choć ocen negatywnych jest prawie czterokrotnie więcej niż pozytywnych - tylko co jedenasty respondent (9%) uważa, że obecnie jemu i jego rodzinie żyje się lepiej niż przed dwunastoma miesiącami - przewaga ta jest znacznie mniejsza niż w poprzednim pomiarze: w roku 2003 była ona aż ośmiokrotna.

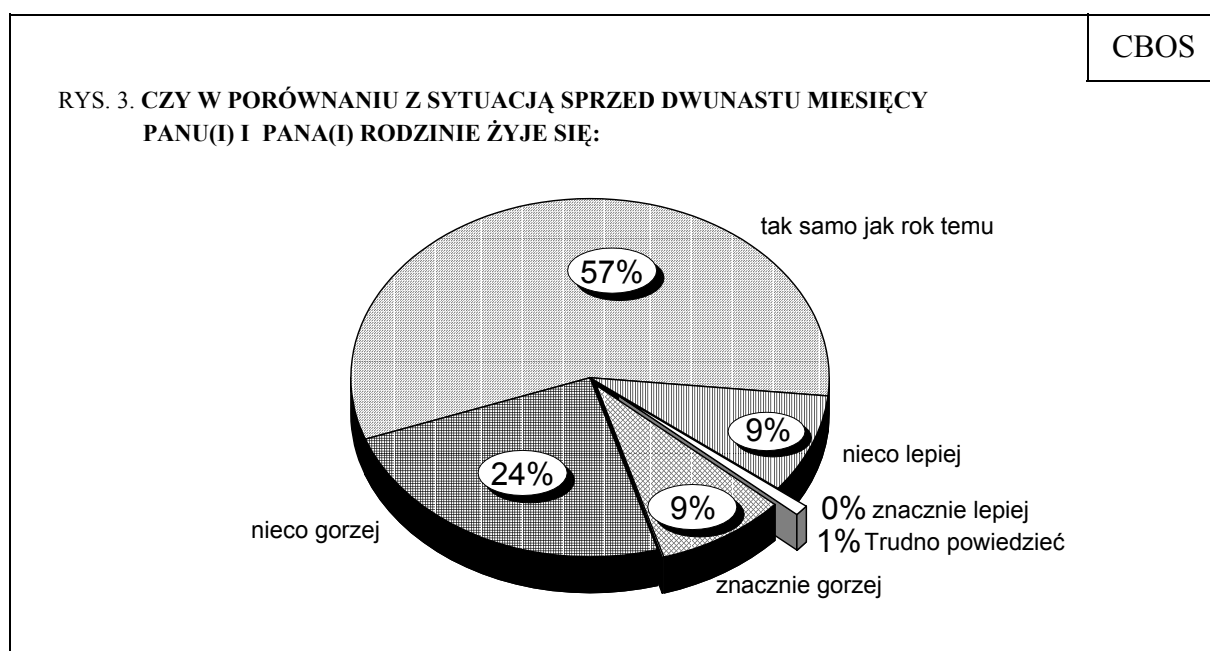


Tabela 2

Czy w porównaniu z sytuacją sprzed dwunastu miesięcy Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań									
	IV 1994	X 1994	IV 1995	XI 1995	IV 1996	X 1996	X 1997	IV 2002	IV 2003	III 2005
	w procentach									
- lepiej*	7	11	9	12	10	16	13	8	5	9
- tak samo	44	32	36	47	50	46	53	50	54	57
- gorzej*	47	56	55	40	39	38	33	41	40	33
Trudno powiedzieć	2	1	1	1	1	0	0	1	1	1

\* Kategoria *lepiej* powstała z połączenia odpowiedzi *znacznie lepiej* i *nieco lepiej*, a kategoria *gorzej* - z połączenia odpowiedzi *znacznie gorzej* i *nieco gorzej*

Przekonanie, że obecnie badanym i ich rodzinom żyje się lepiej niż przed rokiem, jest tym częstsze, im lepiej są wykształceni, mają wyższe dochody i lepiej oceniają warunki materialne własnego gospodarstwa domowego. Natomiast im niższe wykształcenie, a także im gorsza sytuacja finansowa, tym częstsze opinie, że ogólne warunki życia rodzin uległy pogorszeniu. O zmianach na gorsze szczególnie często mówią renciści i bezrobotni. W tych dwóch kategoriach badanych więcej osób uważa, że żyje im się gorzej, niż twierdzi, że tak samo jak przed rokiem (zob. tabele aneksowe).

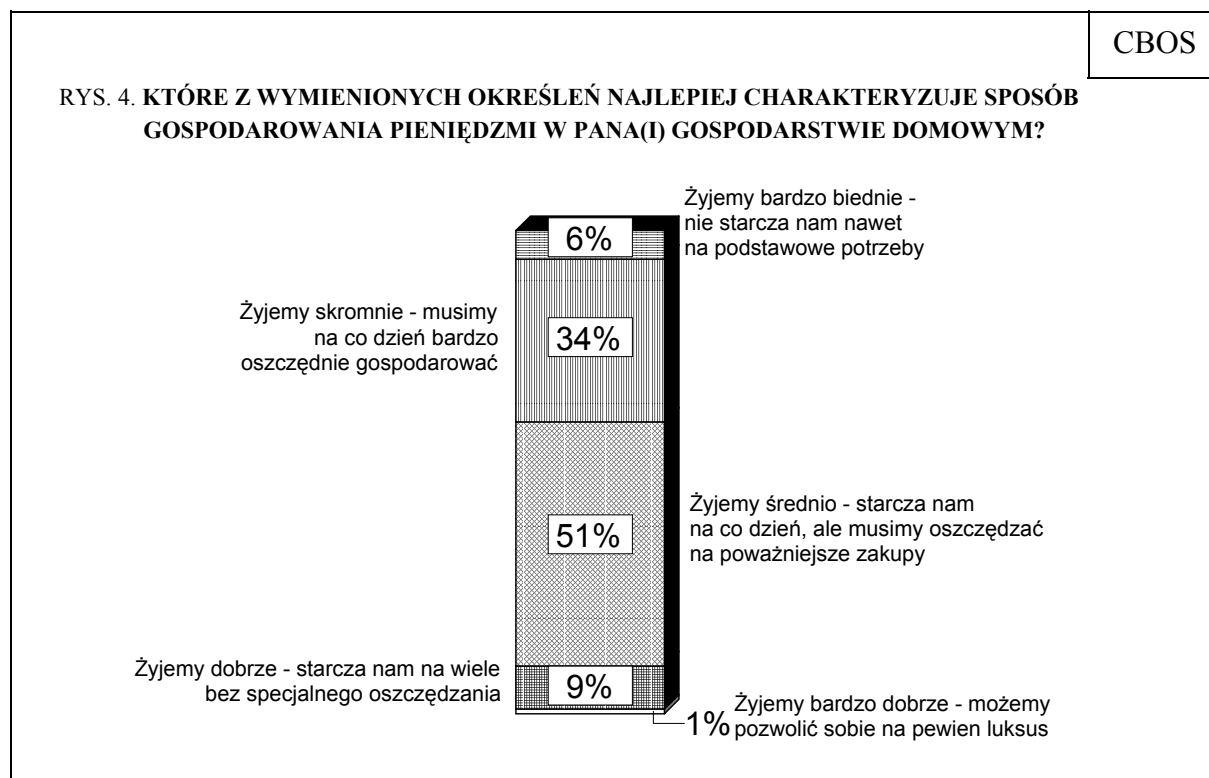
Wśród osób, które uważają, że obecnie źle im się żyje, zarazem zdecydowanie przeważa opinia o pogorszeniu sytuacji w ciągu roku (ocenia tak 63% spośród nich); tylko nieliczni (5%) uważają, że żyje im się lepiej. Badani oceniający poziom swojego życia jako średni najczęściej sądzą, że obecnie żyje im się tak samo jak przed rokiem (63%), a ci, którzy stwierdzają poprawę (6%) są znacznie mniej liczni niż odczuwający pogorszenie (31%). Respondenci dobrze oceniający swoje warunki życia także najczęściej oceniają, że obecnie żyje im się tak samo jak przed rokiem (69%), ale tych, którzy odczuli poprawę (20%), jest dwukrotnie więcej niż deklarujących pogorszenie (10%). Przy tym poczucie pogorszenia się warunków życia wiąże się prawie równie często z negatywną oceną obecnego poziomu życia (47%) jak z oceną średnią (46%), a o wiele rzadziej z opinią pozytywną (8%).

### **SPOSÓB GOSPODAROWANIA PIENIĘDZMI**

Oceniając sposób gospodarowania pieniędzmi w ich gospodarstwach domowych i możliwości zaspokojenia potrzeb badani najczęściej (51%) stwierdzają, że żyją średnio, czyli że dochody wystarczają im jedynie na codzienne wydatki, natomiast muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy. Co trzeci respondent (34%) ocenia życie swoich rodzin jako skromne, co oznacza, że muszą na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować pieniędzmi. Co siedemnasty Polak (6%) przyznaje, że nie starcza mu pieniędzy nawet na zaspokojenie podstawowych potrzeb.



Tylko co dziesiąty ankietowany (10%) nie martwi się o zaspokojenie potrzeb i nie musi oszczędzać - to znaczy ocenia, że jemu i jego rodzinie żyje się dobrze i stać ich na wiele lub mogą sobie pozwolić nawet na pewien luksus. Zatem ludzi, którzy żyją skromnie i muszą na co dzień bardzo oszczędzać lub żyją bardzo biednie i nie starcza im na podstawowe potrzeby, jest cztery razy więcej niż żyjących na poziomie więcej niż średnim.



Opinie o sposobie gospodarowania pieniędzmi są obecnie lepsze niż przed rokiem i dwoma laty. Ponadto odsetek dobrych ocen nigdy wcześniej nie był tak wysoki, choć różnice są niewielkie. Można więc mówić o wyraźnej poprawie opinii o poziomie życia.

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych więcej niż połowa badanych w sumie określała swój poziom życia jako niższy niż średni, a odsetek żyjących dobrze był niewielki. Od końca roku 1995 następowała poprawa ocen, rosła liczba rodzin żyjących średnio; mniej osób żyło skromnie i nieco więcej - dobrze. Jednak w latach 1999-2000 oceny poziomu życia uległy pogorszeniu, utrzymującemu się, z wahaniem (rok 2002), do roku ubiegłego.

Tabela 3

Które z wymienionych określić najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań													
	V '93	IV '94	IV '95	XI '95	IV '96	X '96	I '97	X '97	I '99	VI '00	IV '02	IV '03	III '04	III '05
	w procentach													
Żyjemy bardzo biednie - nie starcza nam nawet na podstawowe potrzeby	9	9	9	6	7	6	7	7	7	8	6	9	9	6
Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	42	43	42	39	38	34	32	33	36	39	34	39	39	34
Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	45	44	45	49	50	54	54	54	50	45	53	45	46	51
Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	3	3	3	5	5	6	6	5	6	7	7	7	6	9
Żyjemy bardzo dobrze - możemy pozwolić sobie na pewien luksus	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1

Sposób gospodarowania pieniędzmi w gospodarstwie domowym jest bardzo wyraźnie zróżnicowany społecznie. Im badani mają niższe dochody i gorsze warunki materialne, a także im są starsi i mniej wykształceni, tym częściej uważają, że żyją skromnie lub biednie. Natomiast im lepiej oceniają swoją sytuację materialną i są lepiej wykształceni, tym częściej uznają poziom swego życia za średni lub wyższy od średniego.

Z uzyskanych deklaracji wynika, że bardzo biednie i skromnie żyją najczęściej bezrobotni i renciści oraz emeryci (ponad połowa osób z tych kategorii), a także blisko połowa rolników i ponad dwie piąte robotników niewykwalifikowanych. Natomiast dobrze lub bardzo dobrze żyją najczęściej przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, a następnie przedsiębiorcy pracujący na własny rachunek poza rolnictwem. Najlepiej jednak oceniają poziom swego życia najmłodszy badani, w tym uczniowie i studenci, co zapewne jest przejawem życiowego optymizmu i odmiennych potrzeb ludzi młodych (zob. tabele aneksowe).

Badani, którzy uważają, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze, na ogół oceniają sposób gospodarowania pieniędzmi w swoich domach i poziom życia jako średni, a następnie dopiero jako dobry lub bardzo dobry. Uważający, że żyje im się średnio, najczęściej także

jako średni oceniają poziom życia w swych gospodarstwach domowych, ale ponad jedna trzecia z nich uważa, że żyje skromnie. Ci, którzy są zdania, że żyje im się źle, najczęściej określają poziom życia jako skromny i niemal równie często jako bardzo biedny bądź jako średni.

#### OCENY ZASPOKOJENIA POTRZEB I KŁOPOTY FINANSOWE

Odpowiadając wprost na pytanie o możliwości zaspokojenia codziennych potrzeb tylko nieco ponad jedna piąta Polaków (22%) ocenia swoje dochody jako całkowicie wystarczające lub nawet więcej niż wystarczające. Najczęściej (45%) ankietowani stwierdzają, że ich dochody są prawie wystarczające w stosunku do podstawowych potrzeb. Jednak znaczna część (33%) przyznaje, że nie starcza im pieniędzy na zaspokojenie codziennych potrzeb, takich jak mieszkanie, wyżywienie, odzież itp.

Przed rokiem opinie badanych były bardzo podobne - zmiany są nieznaczne i mieszczą się w granicach błędu statystycznego. Rozmiar społecznego poczucia deprivacji podstawowych potrzeb nie uległ więc istotnej zmianie, choć - w odpowiedzi na inne pytania - można było zauważyć pewną poprawę opinii o poziomie i warunkach życia w ostatnim okresie.

Tabela 4

Czy wszystkie dochody Pana(i) i mieszkającej razem z Panem(ią) rodziny - lub wszystkie Pana(i) dochody, jeśli mieszka Pan(i) sam(a) - są wystarczające czy niewystarczające do zaspokojenia codziennych potrzeb, takich jak mieszkanie, wyżywienie, odzież itp.?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	III 2004	III 2005
	w procentach	
Niewystarczające	35	33
Prawie wystarczające	42	45
Całkowicie wystarczające	22	20
Więcej niż wystarczające	1	2

Ocena wystarczalności dochodów do zaspokojenia potrzeb zależy przede wszystkim, oczywiście, od sytuacji materialnej ankietowanych i poziomu ich wykształcenia (zob. tabele aneksowe). Najwięcej osób, które oceniają swoje dochody jako niewystarczające, jest wśród bezrobotnych (56%), rencistów (46%), emerytów (38%), rolników (38%) i robotników niewykwalifikowanych (34%).

Większości polskich rodzin (57%) nie starczyło w ostatnich dwunastu miesiącach pieniędzy na zakup rzeczy do wyposażenia mieszkania czy domu. Tyle samo (57%) odczuło brak pieniędzy na wypoczynek - urlop lub wakacje dzieci. W wielu domach (42%) brakowało także funduszy na wydatki związane z życiem kulturalnym.

Można powiedzieć, że mając kłopoty finansowe ludzie najczęściej ograniczali wydatki niekonieczne - na wypoczynek i życie kulturalne - oraz na przedmioty związane z gospodarstwem domowym czy wyposażeniem mieszkania, bez których jakoś można się obejść. Ale w wielu rodzinach (38%) brakowało też pieniędzy na zaspokojenie podstawowych potrzeb, jak ubranie czy buty, albo związanych ze stanem zdrowia (37%).

Ponadto więcej niż co czwartej rodzinie nie starczało pieniędzy na pokrycie świadczeń mieszkaniowych (29%) i na żywność (27%). Blisko jedna piąta (19%) zmuszona była zrezygnować z wydatków na środki czystości i higienę osobistą, a nieco ponad jedna piąta (22%) nie mogła pokryć wydatków związanych z nauką, kształceniem (27% mających dzieci na utrzymaniu).

Tabela 5

Czy w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy zdarzało się Panu(i) lub w Pana(i) gospodarstwie domowym, że nie starczyło pieniędzy na:	Odsetki odpowiedzi twierdzących						
	XI 1995	IV 1996	X 1996	X 1997	IV 2002	IV 2003	III 2005
- zakup sprzętu i rzeczy do wyposażenia domu	-	-	-	-	58	60	57
- wydatki związane z wypoczynkiem - urlopem lub wakacjami, feriami dzieci	-	-	-	-	60	59	57
- wydatki związane z życiem kulturalnym (zakup książek, czasopism, biletów do teatru, na koncert itp.)	47	48	43	42	41	44	42
- zakup ubrania, butów	57	56	47	46	38	39	38
- wydatki związane z leczeniem	37	39	39	35	36	39	37
- pokrycie świadczeń mieszkaniowych (stałe opłaty, czynsz, koszty wynajmu itp.)	-	-	-	-	-	32	29
- zakup żywności	37	35	32	28	25	29	27
- wydatki związane z nauką, kształceniem	22	20	21	22	20	23	22
- zakup środków czystości, wydatki na higienę osobistą	22	20	20	15	19	22	19

Porównując kłopoty finansowe rodzin z ostatniego roku z deklarowanymi dwa lata wcześniej nie zauważamy znaczniejszych zmian, ale we wszystkich kategoriach wydatków

odsetki są nieco niższe niż uprzednio. Różnice między wskazaniami z lat 2003 i 2005 mieszczą się w granicach błędu statystycznego, natomiast wcześniej, w latach 1995-2002, odnotowaliśmy wyraźny spadek odsetka osób mających problemy z zaspokojeniem potrzeb w różnych dziedzinach.

Jeśli zliczyć wszystkie wskazywane przez badanych problemy finansowe, to okazuje się, że tylko trochę ponad jedna czwarta gospodarstw domowych (28%) nie miała problemów finansowych w żadnej z wymienionych dziewięciu dziedzin. Prawie dwie piąte (w sumie 39%) nie mogło zaspokoić potrzeb w jednej do czterech dziedzinach życia. Jedna czwarta (25%) - w pięciu do ośmiu, a co dwunasta (8%) miała kłopoty finansowe we wszystkich dziewięciu dziedzinach.

Poziom zaspokojenia lub deprivacji potrzeb rodzin	CBOS	
	IV 2003	III 2005
Badani, których rodziny nie miały problemów finansowych w żadnej dziedzinie	25%	28%
Badani, których rodziny miały problemy:		
<input type="checkbox"/> w jednej dziedzinie	9%	10%
<input type="checkbox"/> w dwóch dziedzinach	10%	11%
<input type="checkbox"/> w trzech dziedzinach	10%	9%
<input type="checkbox"/> w czterech dziedzinach	11%	9%
<input type="checkbox"/> w pięciu dziedzinach	8%	8%
<input type="checkbox"/> w sześciu dziedzinach	6%	7%
<input type="checkbox"/> w siedmiu dziedzinach	6%	6%
<input type="checkbox"/> w ośmiu dziedzinach	6%	4%
<input type="checkbox"/> w dziewięciu dziedzinach	9%	8%

W porównaniu z sytuacją sprzed dwóch lat tylko nieznacznie zmalała liczba rodzin mających problemy finansowe z zaspokojeniem potrzeb w większości dziedzin życia, minimalnie mniej jest też gospodarstw domowych mających kłopoty w kilku dziedzinach, co w sumie spowodowało jednak nieznaczny wzrost odsetka rodzin, którym nie brakowało pieniędzy na zaspokojenie wymienionych potrzeb (zmiany w granicach błędu statystycznego).

Poziom niezaspokojenia potrzeb mierzony występowaniem problemów finansowych jest wyraźnie zróżnicowany zależnie od położenia społeczno-ekonomicznego rodzin. Im gorsze warunki materialne gospodarstw domowych, niższe dochody na osobę w rodzinie i niższe wykształcenie, tym częstsze przypadki deprivacji potrzeb i tym większy zakres niezaspokojonych potrzeb.

Niezaspokojenie potrzeb we wszystkich dziewięciu dziedzinach najczęściej odnotowujemy wśród bezrobotnych (26%) oraz wśród rencistów (12%), robotników niewykwalifikowanych (13%) i wykwalifikowanych (10%), rolników (11%). Kłopoty finansowe z zaspokojeniem potrzeb w pięciu do ośmiu dziedzinach najczęściej występują w tych grupach (z wyjątkiem robotników wykwalifikowanych), a ponadto wśród emerytów i pracowników fizyczno-umysłowych (zob. tabele aneksowe).

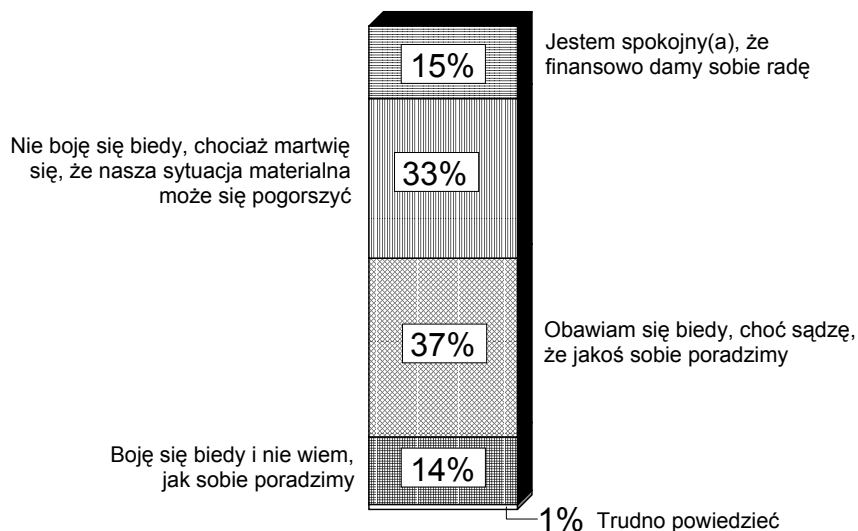
Natomiast żadnych kłopotów finansowych z zaspokojeniem potrzeb nie miał co drugi przedstawiciel kadry kierowniczej i inteligencji (50%) oraz ponad dwie piąte pracujących na własny rachunek poza rolnictwem (42%).

Warto dodać, że z analizy danych wynika, iż blisko 90% respondentów, którzy deklarowali, że żyją bardzo biednie i nie starcza im na podstawowe potrzeby, doznawało deprivacji w pięciu i więcej dziedzinach. Zbliżony odsetek takich osób notujemy również wśród tych, którzy deklarowali, że ich dochody są niewystarczające dla zaspokojenia codziennych potrzeb.

### **POCZUCIE ZAGROŻENIA BIEDĄ**

Lęk przed biedą ma szeroki zasięg społeczny. Na ogół obawom takim towarzyszy przekonanie czy nadzieja, że uda się jakoś uniknąć biedy (37%). Jednak aż co siódmy Polak (14%) czuje się bezradny wobec tego zagrożenia i nie wie, jak sobie z nim poradzić. Biedy obawia się zapewne także część tych badanych, którzy deklarują wprawdzie, że się jej nie boją, ale martwią się możliwym pogorszeniem się ich sytuacji materialnej (33%). Stosunkowo niewielka część społeczeństwa (15%) nie żywi żadnych obaw pod tym względem, przekonana, że finansowo da sobie radę.

RYS. 5. KTÓRE Z PONIŻSZYCH STWIERDZEŃ WYBRAŁ(A)BY PAN(I) JAKO NAJBARDZIEJ ZGODNE Z OBECNĄ SYTUACJĄ FINANSOWĄ W PANA(I) GOSPODARSTWIE DOMOWYM?



Porównując uzyskane wyniki z danymi sprzed roku widać jednak, że osób takich - niemartwiących się sytuacją finansową i nielekających się biedy - jest obecnie więcej.

Silne poczucie zagrożenia biedą jest natomiast w ostatnich latach stabilne i kształtuje się na nieco niższym poziomie niż w najgorszym pod tym względem roku 2000.

Tabela 6

Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	I 1997	V 1998	I 1999	VI 2000	IV 2002	IV 2003	III 2004	III 2005
	w procentach							
Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	11	15	11	11	11	12	11	15
Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że nasza sytuacja materialna może się pogorszyć	39	38	34	33	36	32	36	33
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	37	33	38	37	36	42	37	37
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	12	13	16	18	15	14	15	14
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	2	1	1	1

Lęk przed biedą jest najsilniej powiązany z negatywną oceną warunków materialnych własnego gospodarstwa domowego, a następnie z wysokością dochodów na osobę w rodzinie i poziomem wykształcenia oraz z wiekiem badanych. Obawy tego rodzaju deklarują najczęściej renciści, bezrobotni, rolnicy, osoby najstarsze oraz mające tylko podstawowe wykształcenie. Natomiast spokojni o swoją sytuację finansową są przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, badani z wyższym wykształceniem oraz pracujący na własny rachunek poza rolnictwem (zob. tabele aneksowe).

Najsilniejsze poczucie zagrożenia - lęk przed biedą i obawy, że sobie z nią nie poradzą - mają najczęściej, co oczywiste, badani deklarujący, że żyją bardzo biednie i nie starcza im nawet na podstawowe potrzeby, oraz ci, którym żyje się bardzo źle i twierdzą, że ich dochody są niewystarczające do zaspokojenia codziennych potrzeb. Obawy takie nie pojawiają się w ogóle wśród osób, które uważają swoje dochody za całkowicie wystarczające lub więcej niż wystarczające, oraz w grupie deklarujących, że żyją dobrze lub bardzo dobrze<sup>2</sup>.



Mimo iż wiele osób żyje biednie i nie wie, jak sobie poradzi, a większość Polaków ma kłopoty finansowe z zaspokojeniem potrzeb, w ciągu roku nieco ubyło osób żyjących bardzo biednie i skromnie, natomiast przybyło badanych, którzy są zdania, że starcza im na wszystko i myślą ze spokojem, że finansowo dadzą sobie radę. Wydaje się więc, że bardzo złe nastroje społeczne, notowane ostatnio w naszych sondażach - kontrastujące z dobrymi wskaźnikami sytuacji gospodarczej - mają inne jeszcze źródło niż sytuacja materialna.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI

---

<sup>2</sup> Wartości współczynnika korelacji tau b Kendalla między odpowiedziami na różne pytania dotyczące poziomu życia, gospodarowania pieniędzmi, wystarczalności dochodów a poczuciem zagrożenia biedą wynoszą od 0,469 do 0,499.



## A N E K S

Tabela 1. Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

	(%)						
	bardzo dobrze	dobrze	ani dobrze, ani źle	źle	bardzo źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	1	25	49	19	6	0	1024
Płeć							
Mężczyźni	1	24	52	16	6	0	487
Kobiety	1	25	46	21	6	1	537
Wiek							
18-24 lat	3	53	32	12	0	0	157
25-34	2	42	46	9	1	0	184
35-44	1	21	54	16	7	1	157
45-54	0	16	54	21	8	1	226
55-64	0	8	58	25	8	1	130
65 lat i więcej	2	9	50	28	12	0	170
Miejsce zamieszkania							
Wieś	2	23	50	19	6	0	377
Miasto do 20 tys.	1	27	45	23	4	1	127
20-100 tys.	0	24	51	20	6	0	201
101-500 tys.	1	27	50	15	6	1	194
501 tys.i więcej mieszk.	2	27	44	17	9	2	125
Wykształcenie							
Podstawowe	2	15	44	25	14	0	293
Zasadnicze zawodowe	1	20	53	21	5	0	261
Średnie	1	27	52	17	2	1	356
Wyższe	3	54	41	2	0	0	114
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	1	55	44	0	0	0	64
Prac.umysł.niż.szczebła	0	35	54	9	1	1	92
Pracownicy fiz.- umysł.	0	36	55	7	1	0	89
Robotnicy wykwalifikowani	1	17	63	15	4	0	73
Robotnicy niewykwalifik.	2	22	46	23	6	0	61
Rolnicy	0	27	49	19	3	2	54
Pracujący na własny rach.	0	47	44	7	2	0	30
Bierni zawodowo							
Renciści	1	5	52	28	14	0	112
Emeryci	1	10	52	27	10	0	216
Uczniowie i studenci	3	65	28	4	0	0	76
Bezrobotni	2	13	45	29	10	1	120
Gospodynie domowe i inni	8	24	40	23	2	3	38
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	0	36	51	9	4	0	152
spółce właścicieli	2	34	49	14	1	0	66
prywatnych i państwa	1	34	53	10	1	0	187
sekt. pryw. poza rolnict.	0	26	54	15	4	2	70
prywatnym gosp. rolnym							
Dochody na jedną osobę							
Do 300 zł	1	10	43	29	16	1	159
301-500	1	20	55	21	4	0	178
501-900	0	26	48	21	5	0	232
901-1200	1	30	60	8	1	0	87
Powyżej 1200 zł	4	46	47	3	0	0	58
Ocena własnych war. mater.							
Źłe	1	6	33	41	19	0	317
Średnie	0	14	74	11	0	1	455
Dobre	4	69	24	3	0	0	252
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	0	17	58	16	9	0	78
Raz w tygodniu	2	25	50	19	4	0	503
1-2 razy w miesiącu	0	22	48	21	9	1	163
Kilka razy w roku	1	31	44	17	7	1	192
W ogóle nie uczestniczy	2	22	48	16	10	1	86
Poglądy polityczne							
Lewica	0	30	47	18	4	0	135
Centrum	1	26	51	17	5	1	280
Prawica	2	26	49	17	6	1	263
Trudno powiedzieć	1	20	49	21	8	0	344

Tabela 2. Czy w porównaniu z sytuacją sprzed dwunastu miesięcy Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:

(%)

	znacznie lepiej	nieco lepiej	tak samo jak rok temu	nieco gorzej	znacznie gorzej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	0	9	57	24	9	1	1025
Płeć							
Mężczyźni	1	11	58	22	8	1	488
Kobiety	0	7	57	25	10	1	537
Wiek							
18-24 lat	1	17	61	18	3	1	157
25-34	0	20	57	19	3	1	184
35-44	1	6	57	24	12	1	158
45-54	0	5	60	24	12	0	226
55-64	0	2	48	35	14	0	130
65 lat i więcej	0	2	59	25	12	1	170
Miejsce zamieszkania							
Wieś	0	9	61	22	6	1	378
Miasto do 20 tys.	1	10	54	23	12	0	127
20-100 tys.	1	7	54	28	10	0	201
101-500 tys.	0	7	58	22	12	1	194
501 tys.i więcej mieszk.	0	13	53	23	9	1	125
Wykształcenie							
Podstawowe	0	4	56	24	15	1	293
Zasadnicze zawodowe	0	8	58	25	9	1	261
Średnie	1	11	56	24	8	0	357
Wysze	0	16	66	16	0	2	114
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	0	15	67	14	0	4	64
Prac.umysł.niż.szczębla	0	10	62	21	7	0	92
Pracownicy fiz.- umysł.	1	13	67	15	4	0	90
Robotnicy wykwalifikowani	1	15	53	20	11	0	73
Robotnicy niewykwalifik.	0	17	50	23	9	0	61
Rolnicy	0	5	75	18	2	0	54
Pracujący na własny rach.	0	17	54	23	6	0	30
Bierni zawodowo							
Renciści	0	3	47	30	19	1	112
Emeryci	0	2	57	29	12	0	216
Uczniowie i studenci	0	13	69	18	0	0	76
Bezrobotni	1	7	42	32	16	2	120
Gospodynie domowe i inni	0	9	66	20	5	0	38
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	1	9	63	19	6	2	152
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	2	18	59	16	5	0	67
sekt. pryw. poza rolnict.	0	15	58	19	7	1	187
prywatnym gosp. rolnym	2	4	74	19	2	0	70
Dochody na jedną osobę							
Do 300 zł	1	3	48	27	21	0	159
301-500	1	10	52	28	9	0	178
501-900	1	8	60	21	10	0	234
901-1200	0	10	66	17	4	2	87
Powyżej 1200 zł	0	20	62	18	0	0	58
Ocena własnych war. mater.							
Złe	0	4	37	35	24	0	317
Średnie	1	7	64	22	4	1	455
Dobre	0	18	70	11	0	1	253
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	0	7	57	30	5	1	78
Raz w tygodniu	0	7	61	24	7	1	504
1-2 razy w miesiącu	1	13	47	27	12	0	163
Kilka razy w roku	1	11	56	19	13	0	192
W ogóle nie uczestniczy	1	9	57	21	11	1	86
Poglądy polityczne							
Lewica	1	9	55	26	8	0	135
Centrum	0	8	58	26	8	0	281
Prawica	0	11	59	20	9	1	263
Trudno powiedzieć	1	8	56	23	11	1	344

Tabela 3. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym? 1 - Żyjemy bardzo biednie - nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby; 2 - Żyjemy skromnie - musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować; 3 - Żyjemy średnio - starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy; 4 - Żyjemy dobrze - starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania; 5 - Żyjemy bardzo dobrze - mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus

(%)

	1	2	3	4	5	Liczba osób
Ogółem	6	34	51	9	1	1025
Płeć						
Mężczyźni	5	33	53	8	1	488
Kobiety	6	36	49	9	1	537
Wiek						
18-24 lat	2	18	53	25	2	157
25-34	2	20	65	12	1	184
35-44	4	37	53	5	1	158
45-54	9	36	50	5	0	226
55-64	7	46	46	2	0	130
65 lat i więcej	9	51	37	3	0	170
Miejsce zamieszkania						
Wieś	6	37	48	8	0	378
Miasto do 20 tys.	7	38	46	9	0	127
20-100 tys.	6	31	57	6	0	201
101-500 tys.	5	29	55	9	1	194
501 tys.i więcej mieszk.	3	36	46	12	3	125
Wykształcenie						
Podstawowe	11	47	35	7	0	293
Zasadnicze zawodowe	6	37	51	6	0	261
Średnie	2	30	58	9	1	357
Wyższe	0	9	72	16	2	114
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	0	10	67	21	2	64
Prac.umysł.niż.szczebła	1	23	67	9	0	92
Pracownicy fiz.- umysł.	1	31	60	7	1	90
Robotnicy wykwalifikowani	6	25	62	7	0	73
Robotnicy niewykwalifik.	4	39	51	6	0	61
Rolnicy	3	44	44	8	0	54
Pracujący na własny rach.	0	15	71	14	0	30
Bierni zawodowo						
Renciści	12	49	37	2	1	112
Emeryci	6	51	39	4	0	216
Uczniowie i studenci	0	7	58	32	2	76
Bezrobotni	17	37	42	4	0	120
Gospodynie domowe i inni	2	32	54	8	3	38
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	2	25	63	10	0	152
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	0	29	61	10	0	67
sekt. pryw. poza rolnict.	3	22	63	11	1	187
prywatnym gosp. rolnym	3	43	42	10	1	70
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	15	50	35	0	0	159
301-500	4	41	48	7	0	178
501-900	4	36	53	6	0	234
901-1200	0	25	63	13	0	87
Powyżej 1200 zł	0	8	71	17	4	58
Ocena własnych war. mater.						
Złe	16	63	20	1	0	317
Średnie	1	31	64	4	0	455
Dobre	0	5	66	27	2	253
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	3	39	55	3	0	78
Raz w tygodniu	4	36	51	8	0	504
1-2 razy w miesiącu	9	33	49	7	1	163
Kilka razy w roku	8	29	49	12	2	192
W ogóle nie uczestniczy	3	32	55	10	0	86
Poglądy polityczne						
Lewica	4	32	52	11	1	135
Centrum	5	34	51	10	0	281
Prawica	4	31	55	10	1	263
Trudno powiedzieć	8	38	47	5	1	344

Tabela 4. Czy wszystkie dochody Pana(i) i mieszkającej razem z Panem(ia) rodziny (lub wszystkie Pana(i) dochody, jeśli mieszka Pan(i) sam(a)) są wystarczające, czy niewystarczające do zaspokojenia codziennych potrzeb, takich jak mieszkanie, wyżywienie, odzież itp.

(%)

	Niewystar- czające	Prawie wystarcza- jące	Całkowicie wystarcza- jące	Więcej niż wystarcza- jące	Liczba osób
Ogółem	33	45	20	2	1022
Płeć					
Mężczyźni	32	45	21	1	487
Kobiety	33	46	19	2	534
Wiek					
18-24 lat	15	46	35	4	156
25-34	24	49	25	2	184
35-44	41	39	18	2	158
45-54	39	45	15	1	224
55-64	37	49	14	1	130
65 lat i więcej	40	45	15	0	169
Miejsce zamieszkania					
Wieś	35	47	16	2	376
Miasto do 20 tys.	34	49	17	0	127
20-100 tys.	34	45	20	1	201
101-500 tys.	31	42	25	2	194
501 tys. i więcej mieszk.	28	43	26	4	124
Wykształcenie					
Podstawowe	45	39	14	1	290
Zasadnicze zawodowe	39	48	13	0	261
Średnie	26	49	24	1	357
Wyższe	9	45	38	8	114
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	6	46	39	9	64
Prac.umysł.niż.szczebła	24	46	27	3	92
Pracownicy fiz.- umysł.	27	50	22	0	90
Robotnicy wykwalifikowani	29	52	19	0	73
Robotnicy niewykwalifik.	34	53	13	0	61
Rolnicy	38	48	14	0	54
Pracujący na własny rach.	19	51	30	0	30
Bierni zawodowo					
Renciści	46	45	9	0	110
Emeryci	38	48	14	0	215
Uczniowie i studenci	9	36	47	9	76
Bezrobotni	56	31	12	1	119
Gospodynie domowe i inni	31	50	15	3	38
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	25	47	24	3	152
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	32	42	24	2	67
sekt. pryw. poza rolnict.	20	54	24	1	187
prywatnym gosp. rolnym	35	47	18	0	70
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	66	28	5	0	158
301-500	38	48	14	0	178
501-900	31	49	20	0	234
901-1200	11	53	36	0	87
Powyżej 1200 zł	7	36	52	5	58
Ocena własnych war. mater.					
Złe	70	27	3	0	314
Średnie	23	63	14	0	455
Dobre	4	38	52	6	253
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	27	55	17	0	78
Raz w tygodniu	32	47	20	2	502
1-2 razy w miesiącu	40	33	26	1	163
Kilka razy w roku	30	49	18	4	191
W ogóle nie uczestniczy	37	42	21	0	86
Poglądy polityczne					
Lewica	25	45	30	0	134
Centrum	32	46	22	1	281
Prawica	27	47	23	3	262
Trudno powiedzieć	41	44	13	1	342

Tabela 5. Poziom zaspokojenia lub deprywacji potrzeb rodzin.  
 1 - Rodziny, które nie miały problemów finansowych w żadnej z wymienionych dziesięciu dziedzin; 2 - Rodziny mające problemy z zaspokojeniem potrzeb w 1 do 4 dziedzinach życia; 3 - Rodziny mające problemy z zaspokojeniem potrzeb w 5 do 8 dziedzinach życia; 4 - Rodziny mające problemy z zaspokojeniem potrzeb we wszystkich dziesięciu dziedzinach

(%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	28	39	25	8	1025
Płeć					
Mężczyźni	31	40	23	7	488
Kobiety	26	39	26	10	537
Wiek					
18-24 lat	35	42	18	6	157
25-34	35	40	18	7	184
35-44	24	38	25	13	158
45-54	27	31	30	13	226
55-64	19	46	30	5	130
65 lat i więcej	26	42	27	5	170
Miejsce zamieszkania					
Wieś	26	38	26	10	378
Miasto do 20 tys.	23	43	28	7	127
20-100 tys.	34	37	21	8	201
101-500 tys.	31	37	25	7	194
501 tys.i więcej mieszk.	24	45	22	8	125
Wykształcenie					
Podstawowe	23	33	31	13	293
Zasadnicze zawodowe	26	35	28	11	261
Średnie	27	46	22	5	357
Wyższe	48	42	8	1	114
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	50	38	10	2	64
Prac.umysł.niż.szczebła	36	44	18	2	92
Pracownicy fiz.- umysł.	30	42	25	3	90
Robotnicy wykwalifikowani	28	44	17	10	73
Robotnicy niewykwalifik.	21	33	33	13	61
Rolnicy	34	26	29	11	54
Pracujący na własny rach.	42	39	11	8	30
Bierni zawodowo					
Renciści	14	35	40	12	112
Emeryci	28	42	27	3	216
Uczniowie i studenci	39	48	9	4	76
Bezrobotni	13	29	32	26	120
Gospodynie domowe i inni	26	49	18	6	38
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	38	38	19	5	152
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	35	41	17	7	67
sekt. pryw. poza rolnict.	30	43	21	5	187
prywatnym gosp. rolnym	28	35	30	7	70
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	8	22	46	23	159
301-500	18	43	32	6	178
501-900	25	48	23	4	234
901-1200	46	49	5	0	87
Powyżej 1200 zł	53	33	12	1	58
Ocena własnych war. mater.					
Złe	6	25	48	21	317
Średnie	25	52	20	3	455
Dobre	62	34	3	1	253
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	32	37	21	10	78
Raz w tygodniu	29	39	25	7	504
1-2 razy w miesiącu	20	43	21	15	163
Kilka razy w roku	32	35	26	7	192
W ogóle nie uczestniczy	19	44	31	6	86
Poglądy polityczne					
Lewica	29	46	22	4	135
Centrum	29	40	20	10	281
Prawica	31	39	25	6	263
Trudno powiedzieć	24	36	29	11	344

Tabela 6. Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym: 1 - jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę; 2 - nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć; 3 - obawiam się biedy, choć sadzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy); 4 - boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	33	37	14	1	1025
Płeć						
Mężczyźni	16	35	37	11	1	488
Kobiety	14	32	37	16	2	537
Wiek						
18-24 lat	28	41	28	3	1	157
25-34	19	40	32	8	0	184
35-44	11	33	41	14	1	158
45-54	12	29	40	19	0	226
55-64	8	30	44	18	1	130
65 lat i więcej	12	27	35	21	5	170
Miejsce zamieszkania						
Wieś	15	31	36	16	2	378
Miasto do 20 tys.	13	30	44	13	0	127
20-100 tys.	14	36	35	13	2	201
101-500 tys.	15	38	34	12	1	194
501 tys.i więcej mieszk.	19	32	36	13	0	125
Wykształcenie						
Podstawowe	11	26	37	22	3	293
Zasadnicze zawodowe	12	33	37	18	0	261
Średnie	15	36	40	8	1	357
Wyższe	32	42	23	3	0	114
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	33	45	20	2	0	64
Prac.umysł.niż.szczebła	18	36	40	5	1	92
Pracownicy fiz.- umysł.	16	43	33	8	0	90
Robotnicy wykwalifikowani	12	45	32	11	0	73
Robotnicy niewykwalifik.	15	33	41	11	0	61
Rolnicy	8	34	38	20	0	54
Pracujący na własny rach.	22	15	60	3	0	30
Bierni zawodowo						
Renciści	8	24	35	30	3	112
Emeryci	10	31	39	16	3	216
Uczniowie i studenci	31	40	24	4	0	76
Bezrobotni	11	21	44	23	1	120
Gospodynie domowe i inni	15	38	38	9	0	38
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	20	35	36	8	1	152
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	19	38	35	8	0	67
sekt. pryw. poza rolnict.	18	43	33	6	0	187
prywatnym gosp. rolnym	8	37	39	16	0	70
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	4	22	41	33	0	159
301-500	11	33	46	10	0	178
501-900	13	36	37	13	1	234
901-1200	29	40	26	2	2	87
Powyżej 1200 zł	33	39	28	0	0	58
Ocena własnych war. mater.						
Złe	1	19	44	35	2	317
Średnie	11	39	41	7	2	455
Dobre	39	41	19	1	0	253
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	17	27	43	12	0	78
Raz w tygodniu	15	33	37	14	2	504
1-2 razy w miesiącu	11	35	34	19	1	163
Kilka razy w roku	20	33	35	12	0	192
W ogóle nie uczestniczy	13	34	38	12	3	86
Poglądy polityczne						
Lewica	14	39	36	10	0	135
Centrum	15	33	40	11	0	281
Prawica	16	37	33	13	0	263
Trudno powiedzieć	14	28	37	18	3	344